

Bölgenin sorunu yalnızca barış değil...

GAZZE'NİN SU SORUNU (*)

Dursun YILDIZ

Su Politikaları Uzmanı

USİAD Genel Başkan Danışmanı

İsrail'in bombalamasıyla gündeme gelen Gazze Şeridi, bir yandan da sağlıklı su bulma sorunu yaşıyor. Bölgedeki su kaynaklarının yüzde 80'inin İsrail'in kontrolü altında olması, barışın gelmediği bölgeye suyun da gelmesini engelliyor. Yer altı suları tükenmek üzere, kirli suların neden olduğu hastalıklar ciddi boyutlara ulaşabilir.

İsrail-Filistin sorununun sürekli şiddet ve çatışma ortamı ve politik retoriği, genellikle doğal çevre ile ilgili konuların maskelenmesine mi neden oluyor? Su sorunu gibi stratejik öneme sahip bazı sorunların yıllardır artarak sürmesi Filistin'in ekonomik ve sosyal gelişiminin engellenmesinde askeri işgallerden ve füze saldırılarından daha etkili olmuyor mu?

Bu soruların gerçek yanıtı için Gazze'de artarak süren su kıtlığının bugünkü ve gelecekteki sonuçlarının incelenmesi yararlı olacaktır.

İsrail'in 2005 yılının Ağustos ayında askeri personelini ve Yahudi yerleşimcileri geri çektiği Gazze Şeridi'nde sorunlar sürüyor. Bölge, İsrail'in yoğun askeri saldırısı, ambargosu ve su kıtlığı baskısı altında...

Dünya'nın silahlı çatışma yoğunluğu, nüfus yoğunluğu ve su sıkıntısı yoğunluğu açısından en karakteristik bölgesi olan Filistin Gazze Şeridi bugünlerde yine çatışma yoğun daha doğrusu saldırı yoğun bir dönemini yaşıyor. Katliam boyutuna ulaşan İsrail saldırısı tüm dünyadan daha önce de olduğu gibi haklı olarak büyük tepkiler görüyor.

Ancak Gazze'ye karşı girişilen saldırıya insan haklarını öne çıkartarak tepki gösteren batı dünyası Gazze Şeridi'ndeki doğal ve ekonomik su kıtlığı sorununun çözümü için yeterli çabayı göstermiyor.

Doğu Akdeniz kıyısında yaklaşık 41 kilometre uzunluğunda ve 7-9 kilometre genişliğinde 367 kilometrekarelik bir toprak parçasında yer alan Gazze Şeridi suyun kısıtlı olduğu Ortadoğu coğrafyası içinde bulunmaktadır.(1) Ancak Gazze gerek doğal su kaynaklarının azlığı, gerek hızla kirlenmesi gerek hızlı nüfus artışı ve nüfus yoğunluğu gerekse sürekli ambargo ve saldırı altında bulunması nedeniyle dünyada su sorunlarının en yoğun yaşandığı farklı bir bölgedir. Bu bölgede artık kriz seviyesine doğru giden bu kıtlık sürekli olarak bölgedeki çatışma yoğun ortamın ve politik retoriğin gölgesinde kalmaktadır.

NÜFUS VE SU KAYNAKLARI

1948 yılında 80.000 olan Gazze şeridinin nüfusu o dönemde İsrail'in yarattığı karışıklıklar ile göç almaya başlamış ve 200 000'e çıkmıştır. Daha sonra süren göç ve hızlı nüfus artışı ile dünyanın nüfus yoğunluğu en fazla olan bölgesi durumuna gelmiştir.(2)

(*)Cumhuriyet Strateji Dergisi Ocak 2009

Yaklaşık 1,5 milyon kişinin yaşadığı Gazze Şeridi'nde nüfusun yaklaşık yüzde 50'si 14 yaşın altındadır. Nüfus artış oranı yüzde 3,5 olan Gazze Şeridi'nde depolanmaya elverişli miktarda yüzey suyu yoktur. Yeraltı suyunun yıllık güvenli verimi ise 65 milyon metreküp olarak belirlenmiştir. İsrail'in 1967 yılında Gazze Şeridi'ni işgalinden sonra İsrail yönetimi ciddi bir su yönetimi programı uygulamamıştır. 1967 yılında 1200 olan kayıtlı kuyu sayısının 1993 yılında 2100 adete ulaşmasını önlemek için hiçbir tedbir alınmamıştır.(3)

Bu süre içinde yılda ortalama 110 milyon metreküp su çekilmiş ve yer altı suyu seviyesi deniz seviyesinin altına düşmüştür. Bu durum birçok bölgede yer altı suyuna deniz suyu karışımı problemi doğurmuştur.(4)

1994 yılındaki anlaşma ile bölgedeki su kaynaklarının yönetimi Filistin Su Kurumu'na geçtiğinde bölgenin tek su kaynağı olan yer altı suyunun deniz suyu karışımı ve Nitrat ile kirlendiğinin (5) ve önlem alınmazsa 2000 yılına kadar kullanılmaz duruma geleceğinin farkına varılmıştır.(6)

Bölgedeki çatışmalar Batı Şeria'dan Gazze'ye su taşıma projesinin ortadan kalkmasına ve açılan kuyu sayısının 4000'e ulaşmasına neden olmuştur.

1998-2004 arasında İsrail'in vermeyi taahhüt ettiği suyu yarıya indirmesi sonucunda yeraltından su çekimi artmış ve kalite iyice düşmüştür.

Bu arada 2003 yılında ABD uluslararası geliştirme kurumu USAİD ile birlikte yapımı planlanan ve yılda 22 milyon metreküp kapasiteli deniz suyu arıtma tesisi intifada hareketinde bir işçinin öldürülmesi üzerine durdurulmuştur.

Halen çekilen yeraltı suyunun sadece yüzde 10'luk bölümü Dünya Sağlık Teşkilatı'nın içme suyu standardına uygundur.(7)

İSRAİL'İN AMBARGOSU

Bölgede suyun temin edileceği en belirgin kaynak yeraltı sularıdır. Ancak İsrail bölgedeki toplam emniyetli yer altı suyunun sadece beşte birinin Filistinliler tarafından kullanılmasına izin vermektedir.(8) Doğal su kıtlığı yanında yapılan bu kısıtlama da bölgede yaşanan su krizini derinleştirmektedir.

İsrail tarafından 2007 yılının ortalarında uygulanan petrol, enerji ve klor ambargosu nedeniyle 140 içme suyu kuyusundan 52'sinde pompaj durdurulmak zorunda kalınmıştır.(9) O dönemde Gazze'de kaynatıldıktan sonra bile insan sağlığı için tehlikeli olan bir su kullanılmak zorunda kalınmıştır.(9).

1995 yılında İsrail Filistin Özerk yönetimi arasında yapılan Oslo B Anlaşması'na göre İsrail tarafından sağlanması kabul edilen yılda 28.6 milyon metreküp acil içme ve kullanma suyunun 1998-2000 yılları arasında sadece yarısı sağlanmıştır.(10) Ancak İsrailli uzmanlar bunun kurak periyot nedeniyle olduğunu ve 2003 yılında anlaşmadaki miktarın da üzerine çıkılarak Filistin'e 37 milyon metreküp su sağlandığını ileri sürmektedir.(11)

ARITMA YETERLİ DEĞİL

Amani ve Sami tarafından 2005 yılında yapılan bir çalışmada(12) Gazze Şeridinde Beit Lahia, Gaza ve Refah bölgesinde yer alan 3 adet atık su arıtma tesisinin etkili bir şekilde çalışmadığı ve Gazze de üretilen evsel atık suyun yüzde 70'inin herhangi bir arıtmadan geçmeden doğrudan denize veya doğaya bırakıldığı belirtilmektedir. Aynı çalışmada yılda 40 milyon metreküp olarak üretilen evsel atık suyun bir bölümünün de arıtılmadan tarımsal

sulama suyu olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Bu koşullarda kullanılan suyun mikrobiyal kirliliği arttırdığı ve Gazze Şeridi'nde suya bağlı hastalıkların artmasında çok etkili olduğu belirtilmektedir.

Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki ülkeler arasında Filistin-Gazze Şeridi tam bir su kıtlığı içerisinde bulunmaktadır. Bugün 367 kilometrekarede yaklaşık 1,5 milyonu aşkın Filistinlinin yaşadığı bu bölgede kilometrekareye yaklaşık 4000 kişi düşmektedir. İngiltere ve Belçika'da kilometrekare başına düşen nüfus yoğunluğundan yaklaşık 6-7 kat daha fazla olan bu bölge, hem dünyadaki nüfus yoğunluğunun en fazla hem de su kaynaklarının en yetersiz olduğu bir bölge özelliği taşımaktadır.

Bölgede uzun bir dönemdir süregelen ve son günlerde yeniden başlayan sıcak çatışma ortamı ve yukarıdaki koşullar dikkate alındığında İsrail'in mevcut veya geliştireceği su kaynaklarından Filistin'e daha fazla su ayırma olasılığının çok düşük olduğunu ortaya çıkılmaktadır.

ÇÖZÜM SEÇENEKLERİ

Gazze Şeridi'nde yaşanan su kıtlığının kalıcı çözümü; bölgede siyasi istikrarın ve güven ortamının oluşması ile mevcut su kaynaklarının daha hakça tahsisine ve bu ortamda ortaklaşa geliştirilecek ilave su üretim tesislerine bağlıdır. Bunun yanı sıra sulama verimliliğini arttırmak, suyun sektörler arasındaki tahsisini yeniden düzenlemek, şebeke kayıplarını azaltmak, tarımsal sulamada arıtılmış atık su kullanmak ve su kaynaklarının entegre yönetimi gibi çalışmalar da yapılabilir. Hatta bu alanlarda AB ülkeleri ve ABD tarafından desteklenen bazı projeler de mevcuttur. Ancak bu projelerden; bölgede istikrar sağlanmadan ve su yönetimi için gerekli kurumsal yapı ve ekonomik güç oluşturulmadan kısa vadede etkili çözümler elde edilmesi zordur.

Bu nedenle Gazze Şeridi'nde yaşanan su kıtlığı için kısa vadeli acil çözüm yöntemlerine ihtiyaç vardır.

Bunlardan ilk yatırım ve işletme maliyetlerinin yüksek olması ve uzun dönemde ciddi çevre problemleri yaratması dezavantajlarına rağmen deniz suyu arıtma tesislerinin yapılması ve arıtılmış atık suyun yaygın bir şekilde kullanılması öne çıkmaktadır.

Batı Şeria'dan Gazze'ye kanal ile su nakli, sorunun bölgenin su sistemi içinde çözümü açısından uygun bir alternatiftir. Bu suyun doğrudan içme suyu olarak kullanılması, Gazze'de kalitesi düşmüş yer altı suyunun da tarımsal amaçlar için güvenilir çekim limitlerini aşmadan kullanılması olanağını yaratacaktır. Bu durumda kalitesi bozulan yeraltı suyunun beslenerek kalitesinin iyileştirilmesi de mümkün olabilecektir. Ancak Batı Şeria'daki su kaynaklarının yüzde 80'inin İsrail'in kontrolünde olması ve yapılacak kanalın İsrail topraklarından geçmesi nedenleriyle proje büyük oranda İsrail'in iznine bağlıdır.

ÇÖZÜM ÜRETİLMELİ

Gazze Şeridi hem bölgedeki su kaynaklarının yetersizliği hem de İsrail'in su kaynaklarının üzerindeki katı kontrolü nedeniyle yaklaşık 30 yıldır su kıtlığının artarak yaşandığı çok özel bir bölgedir. Bu bölgede kişi başına yıllık ortalama toplam su kullanımı İsrail ve Ürdün'deki yıllık kişi başına toplam su kullanım değerinin yaklaşık dörtte biri kadardır.

Su sorununun kalıcı çözümü; bölgenin güvenlik ve istikrarının sağlanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Ancak acil içme ve kullanma suyu ihtiyacının karşılanması ve bölgedeki doğal dengenin korunması artık buna endekslenmemeli ve çözüm arayışlarına başlanmalıdır.

Deniz yolu ile su taşınması da dahil Gazze Şeridi'ne içme ve kullanma suyu temini için yapılacak tüm çalışmalar ve çözüm arayışları bu bölgede çok önemli bir insani yardım amacı da taşıyacaktır.

Gazze Şeridi'ne sağlıklı içme suyu temini artık insani yardım kapsamında ele alınması gereken bir sorundur. Filistin Bölgesinde 30 yıldır yaşanan su sorunu sıcak çatışmanın gölgesinde kalmış ancak artık su krizi aşamasına gelmiştir. Bu sonuç farklı açılardan ele alındığında Filistin devletinin varlığını sürdürebilmesi ve Filistinlilerin ekonomik geçimlerini sağlayabilmeleri için sistematik bir engelleme çabası olarak da değerlendirilebilir. Süreç oldukça ilerlemiştir ancak geri dönülemez nokta halen aşılmamıştır.

Bölgede insan haklarının korunması, insani ve sürdürülebilir bir gelişme açısından çevresel bir felaketin önlenmesi için uluslararası bir müdahale zorunluluğu vardır.

Bölgede bugün yaşanan şiddet bu sorunların görülmesini ve acil çözüm üretilmesini engellememelidir.

Sorunun çözümünü bölgede çatışmaların sona ermesine ve Ortadoğu Barış Süreci'nin tekrar oluşmasına bırakmak, bu bölgede yaşayan bir kuşağın daha ömrünü su kıtlığı içinde geçirmesine ve bölgenin yaşanabilecek bir bölge olma özelliğinin ortadan kalkmasına seyirci kalmak anlamına gelecektir.

Bugünkü durumun gelecekte askeri hareketlerden daha büyük ve sürekli sorunlar yaratma potansiyeli taşımakta olduğu unutulmamalıdır.

Kaynaklar

(1)YILDIZ,Dursun 2008“Akdeniz'in Doğusu” Bizim Kitaplar2008 Ankara

(2) UNRWA (2006) The Gaza Refugees, United Nations Relief and Works Agency for Palestinian Refugees.

(3) Nasser Y (2003) “Palestinian Water Needs and Rights in the Context of Past and Future Development.” In Water in Palestine: Problems - Politics - Prospects. Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs (PASSIA), Jerusalem.

(4)YILDIZ,Dursun 2003 “Akdeniz Havzasında Su Sorunları ve Türkiye” Kitabı TMMOB İMO Ankara Şubesi Yayını.Mart 2003 Ankara.

(5)Fayeq I.El Madhoun 2004 “Drinking Water Quality:Evaluation of Chloride and

Nitrate Concentrations of Wells' Supplies-Gaza Governorates(1990-2002)-Palestine 2nd Israeli-Palestinian-International Conference on”Water for Life in the Middle East”10-14 October 2004.Antalya,Turkey I.P.C.R.I

(6)Alice Gray 2007 The Water Crisis in Gaza International Viewpoint IV Online Magazine : IV386 - February 2007 Palestine <http://www.internationalviewpoint.org>

(7)Alyaqoubi,S.Ahmed 2004 “Domestic Water Demand Management In Terms Of Quality and Quantity In Gaza Strip/Palestine 2nd Israeli-Palestinian-International Conference on”Water for Life in the Middle East”10-14 October 2004.Antalya,Turkey I.P.C.R.I

(8) BİLEN,Özden 1996 Ortadoğu Su Sorunları ve Türkiye. TESAV Yayını.Ankara.

(9) Al Mezan, 29 Şubat 2008 İsrail'in Ablukası Gazze'de İçme Suyu Krizi Yaratıyor

[10] WaSH MP (2005) Water for Life: Continued Israeli Assault on Palestinian Water, Sanitation and Hygiene during the Intifada. Water, Sanitation and Hygiene Monitoring Project (WaSH MP), Palestinian Hydrology Group (PHG).

(11) Guttman, J. Percia, c.2004 "Educated Water Management Under Hydrological Stres In the West Bank" 2nd Israeli-Palestinian-International Conference on "Water for Life in the Middle East" 10-14 October 2004. Antalya, Turkey I.P.C.R.I

(12) Amani Alfarra ve Sami Lubad 2005 Health Effect Due To Poor

Wastewater Treatments In Gaza Strip